

УДК 378.147:81.25

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-23-6>

ПЕТРОВА Т. М.

<https://orcid.org/0000-0003-2607-2152>

БАРБАНИЮК О. О.

<https://orcid.org/0000-0002-0448-065X>

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ: ДОСВІД ЗВО

В статті розглянуто досвід закладів вищої освіти з питань сучасних методик підготовки майбутніх філологів-перекладачів. В умовах інтеграції України до європейського та світового співтовариства особливого значення набуває діяльність філолога-перекладача, зорієнтована на зміцнення економічних, соціальних, культурних та наукових зв'язків між країнами, етносами, професійними об'єднаннями й окремими особистостями. Визначено, що переклад це комунікативне посередництво між людьми, які користуються різними знаковими системами. З огляду на важливість його ролі в сучасному полікультурному середовищі актуалізується проблема підготовки кваліфікованих філологів-перекладачів у системі вищої освіти. Доведено, що останнім часом підвищуються вимоги до рівня підготовки філолога-перекладача, його професійних компетенцій та особистісних якостей, тим самим орієнтуючи викладачів закладів вищої освіти на застосування інноваційних підходів до організації навчального процесу. Обґрунтована роль методів інтерактивного навчання в процесі підготовки майбутніх філологів-перекладачів. Визначено, що у вітчизняних закладах вищої освіти використовуються наступні види інтерактивного навчання: метод кейсів, навчальні конференції, перекладацькі квести, моделювання реальних перекладацьких ситуацій, метод проєктів, ігрові технології, конкурси усного перекладу. Доведено, що ключовим завданням вищої освіти є формування професійних компетенцій майбутніх філологів-перекладачів, що включають в себе особистісні характеристики, які забезпечують ефективне виконання професійних функцій.

Ключові слова: підготовка філологів-перекладачів, заклад вищої освіти, інтерактивні методи навчання, компетентність.

TETYANA PETROVA, OLESYA BARBANIUK

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

MODERN METHODS OF PREPARATION OF FUTURE PHILOLOGISTS-TRANSLATORS: EXPERIENCE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article considers the experience of higher education institutions on modern methods of training future philologists-translators. In the context of Ukraine's integration into the European and world community, the activity of a philologist-translator, focused on strengthening economic, social, cultural and scientific ties between countries, ethnic groups, professional associations and individuals, becomes especially important. It is determined that translation is a communicative mediation between people who use different sign systems. Given the importance of its role in the modern multicultural environment, the problem of training qualified philologists-translators in the higher education system is relevant. It has been proved that recently the requirements for the level of training of a philologist-translator, his professional competencies and personal qualities have increased, thus orienting teachers of higher education institutions to apply innovative approaches to the organization of the educational process. The role of interactive teaching methods in the process of training future philologists-translators is substantiated. It is determined that the following types of interactive learning are used in domestic higher education institutions: case study method, training conferences, translation quests, simulation of real translation situations, project method, game technologies, interpretation competitions. It is proved that the key task of higher education is the formation of professional competencies of future philologists-translators, which include personal characteristics that ensure the effective performance of professional functions.

Key words: training of philologists-translators, institution of higher education, interactive teaching methods, competence.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Стрімкий розвиток ринкових відносин та розширення міжнародної співпраці України з іншими країнами в галузі науки і техніки зумовлює потребу у висококваліфікованих фахівцях, які б вільно володіли іноземною мовою, навичками й вміннями двостороннього перекладу, високим рівнем культури мовлення та професіоналізмом.

Процеси глобалізації пред'являють нові вимоги до всіх сфер нашого життя, в тому числі й до освіти. Перекладацька діяльність відіграє значну роль в сучасному суспільстві. Перекладач є посередником у міжкультурній комунікації, його роль в суспільстві все більше зростає. Все це потребує нових вимог до розробки інноваційної методики навчання філологів-перекладачів.

Сучасне суспільство складно уявити без співпраці з представниками різних країн. В даний час значно збільшилось міжнародне співробітництво в різних сферах, таких як культура, економіка та політика. Нарощування взаємозв'язків між державами не можна уявити без володіння іноземними мовами. Знання іноземних мов особливо важливо з метою визначення партнерських взаємовідносин між державними установами, організаціями та навчальними закладами. Завдяки досвіду та вмінням в галузі перекладацької діяльності значна кількість установ змогла визначити пріоритетну співпрацю. Ступінь формування сучасного суспільства потребує від філолога-перекладача різних знань в галузі економіки, політики та юриспруденції.

Спеціалісту-перекладачу необхідно володіння фундаментальними теоретичними знаннями рідної та іноземної мов і практичними навичками перекладу. Крім того, перекладацька діяльність потребує постійної компетенції про політичні, економічні та культурні процеси в світі.

Успішне функціонування фахівця перекладу в професії уможливилось завдяки наявності інтегрованого комплексу знань і сформованості вмінь орієнтуватися та оперативно діяти, адекватно використовувати перекладацький інструментарій відповідно до умов праці та виду перекладу.

В даний час навчання філологів перекладу без використання інноваційних методів, технологій та форм навчання є малоефективним та нерезультативним. Саме нові методи навчання перекладу найкращим чином забезпечують розвиток особистості філолога-перекладача та сприяють формуванню готовності бути безпосереднім учасником білінгвального професійного спілкування. Формат навчання за допомогою інноваційних технологій спрямований на цілеспрямований розвиток інтелектуальних вмінь; навчання розумовим та мовленнєвим вмінням і навичкам; процеси пізнавального пошуку та формування у майбутнього філолога-перекладача професійних компетенцій. Дані чинники й визначають актуальність даного дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій

Значний внесок у дослідження питань фахової компетентності майбутнього філолога-перекладача здійснили такі вітчизняні науковці, як А. Володько, Т. Гальчак, Ю. Дишлева, Є. Долинський, А. Загнітко, І. Колодій, С. Ніколаєва, В. Скалкін та інші. Проте, враховуючи думки зазначених авторів, доводиться констатувати, що в умовах європейської інтеграції та вітчизняної університетської освіти необхідно більше уваги приділити дослідженню аспектів професійної мовленнєвої підготовки майбутніх філологів-перекладачів за допомогою новітньої методики навчання.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження – представлення досвіду закладів вищої освіти в підготовці майбутніх філологів-перекладачів за допомогою інноваційних методів навчання.

Виклад основного матеріалу

Останні десятиліття кардинально змінили картину світу: зникли одні та з'явилися другі країни, держави, які колись були «закриті» – відкрились для світу, процеси інтернаціоналізації виробництва, ринків збуту, ринку праці, фінансової сфери набули небаченого розмаху [1, с. 13]. Завдяки цьому в багато разів збільшились обсяги та інтенсивність контактів між людьми з різних країн в усіх сферах діяльності. Процеси глобалізації спричинили потребу для багатьох людей оволодіти засобами спілкування з представниками інших народів. Сучасне інформаційне суспільство характеризується великою кількістю інноваційних процесів в усіх сферах людської діяльності. Освіта є однією з важливіших сфер діяльності людини, яка забезпечує формування інтелектуального потенціалу суспільства. Звідси великий попит на фахівців, які володіють іноземними мовами, знання яких стає не лише перевагою, але й необхідним для успішної діяльності в багатьох галузях.

Особливе місце серед практичних навичок володіння іноземною мовою займають навички перекладу, яким повинна приділятися значна увага в комплексному процесі навчання іноземній мові.

Зростають й вимоги, які пред'являють до філолога-перекладача з боку перекладацького ринку. На даний момент підготовка майбутнього філолога-перекладача передбачає не тільки оволодіння глибокими теоретичними знаннями, але й формування широкого спектру професійних компетенцій, що особливо важливо на ринку перекладацьких послуг. Перекладацький ринок, своєю чергою, висуває високі вимоги до майбутніх фахівців, вказуючи закладам вищої освіти на необхідність оптимізації традиційних підходів до процесу підготовки філологів-перекладачів та відмову від таких методів. Даний факт свідчить про актуальність використання в процесі навчання нових ефективних форм формування компетенції філолога-перекладача в майбутніх фахівців. В цьому зв'язку постає питання про ефективні засоби організації навчання перекладацької діяльності та є доцільним впровадження інтерактивних методів навчання, які реалізуються шляхом застосування різних методів, технологій та форм в освітньому процесі.

Викладання іноземних мов передбачає комплексний підхід, коли в процесі навчання приділяється увага усім теоретичним аспектам тієї чи іншої мови, її фонетики, лексики, граматики та ін. Це дає студентам різноманітні знання в галузі іноземної мови. Але в процесі навчання необхідно приділяти значну увагу до прикладних навичок, тому, що називають «володіння мовою». Серед цих навичок – вміння виражати свої думки на іноземній мові в усній або письмовій формі, здатність вільно спілкуватися з носіями тієї чи іншої мови [2, с. 448].

Переклад – це, безсумнівно, вид спілкування людей, комунікації. Це конструювання сенсу перекладачем, яке виражається через іншу мову. Переклад відносять до одного з самих складних видів людської діяльності, деякі аспекти якої можуть бути предметом дослідження різних наук. Під перекладом розуміється або власне процес перекладу, або результат діяльності перекладача, що представлений у вигляді усного чи письмового тексту.

В Україні в закладах вищої освіти професійна підготовка філолога-перекладача представляє собою комплексний процес, що включає не тільки професійно значущі дисципліни, а й допоміжні, такі як: 1) психологічна підготовка; 2) аутотренінг; 3) формування філолога-перекладача як професійної особистості [3, с. 15].

Відповідно до сучасних вимог науково-технічного прогресу та ринку праці навчання майбутніх філологів-перекладачів включає в себе: теоретичну підготовку з перекладознавства; практику перекладу; інформаційні технології перекладу.

Підготовка фахівців ґрунтується на формуванні вміння працювати зі всіма доступними форматами надання інформації: усним та письмовим, включаючи різні канали передачі та обміну інформацією. Формування даних вмінь у студентів робить актуальним завдання розробки спеціальної методики та застосування спеціальних засобів. Це передбачає засвоєння студентами навичок користування з потенціалом засобів сучасної мультимедійної підтримки та одночасно оволодіння навичками подолання певних психологічних бар'єрів. Оволодівши необхідними вміннями, успішно застосовуючи їх як в навчальному процесі, так і в позааудиторній діяльності – на конференціях та форумах, успішно орієнтуючись в інформаційному просторі, студенти поруч з досягненням професійного рівня володіння мовою та стратегіями перекладу розвивають свій особистісно творчий потенціал, формують соціально-значущі якості.

Як відомо, навчання ґрунтується на певних технологіях. На даний час необхідним елементом сучасної освіти, в тому числі й гуманітарної стало впровадження в дидактичний процес таких педагогічних технологій, які б були адекватні новій освітній парадигмі, орієнтованій на розвиток активної, творчої особистості. Традиційна для української освіти методика навчання, що дає студентам певну суму знань, не здатна виконати вимоги сучасного суспільства. Тим не менше, варто відзначити, що традиційна система навчання накопичила великий позитивний потенціал. Більшість викладачів закладів вищої освіти відзначають, що поруч з усіма недоліками, традиційна освіта відрізняється високим рівнем фундаментальної підготовки. Необхідно творчо підійти до поєднання двох підходів до навчання та на основі традиційної фундаментальності створити творчу особистість фахівця нового типу, який адекватно реагує на вимоги часу [6, с. 32].

У вітчизняних закладах вищої освіти розвиток сучасних педагогічних концепцій неможливий без використання інтерактивних методів, технологій та форм навчання. В педагогічній науці інтерактивне навчання останнім часом отримало широке розповсюдження. За такого навчання між суб'єктами навчального процесу відбувається активна взаємодія та двосторонній обмін інформацією. Ідея організації такого навчального процесу полягає в тому, що викладач не є основним джерелом отримання готових знань, а спрямовує діяльність студентів на пошук необхідної інформації та прийняття різних рішень [4, с. 42]. В рамках такої взаємодії студент та викладач є рівноправними учасниками освітнього процесу. Викладач є організатором, а навчання студентів, яке ґрунтується на власному досвіді, пов'язано з прямою взаємодією з навчальним оточенням і навчальним середовищем, яке слугує галуззю професійного досвіду.

Інтерактивне навчання дозволяє організувати діалог викладача та студента. Будучи спеціальною формою організації пізнавальної діяльності, воно має певні визначені та прогнозовані цілі. Інтерактивний характер навчання дозволяє студентам взаємодіяти між собою, залучаючи в цей процес й викладача, який виступає в ролі організатора, помічника або консультанта. Правильне застосування даної методики дозволяє досягнути засвоєння навчального матеріалу на 50-90%.

Ефективність та результативність інтерактивного навчання філологів-перекладачів часто залежить від того, наскільки здібності студента відповідають цілям та завданням даних методів, технологій або форм, від наявності у викладача професійного досвіду участі в груповій взаємодії, де він має володіти як діалогом, так і мультилогом, оскільки саме так учасники взаємно збагачують один одного різними підходами до тієї чи іншої проблеми.

Інтерактивне навчання одночасно відповідає наступним завданням (рис. 1).

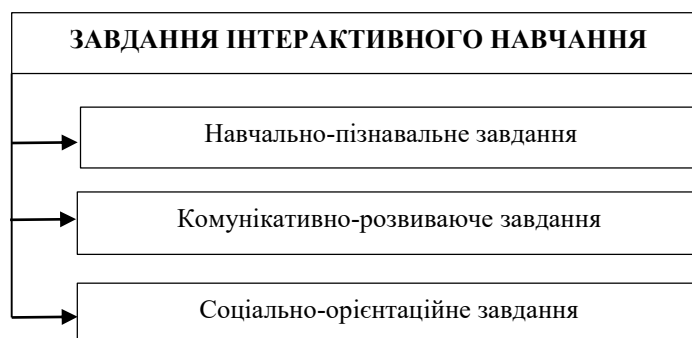

Рис. 1. Завдання інтерактивного навчання філологів-перекладачів

Джерело: побудовано авторами за результатами проведених досліджень.

При цьому комунікативно-розвиваюче завдання безпосередньо пов'язане з загальним, емоційно-інтелектуальним фоном процесу пізнання, а результати соціально-орієнтаційного завдання помітні вже за

межами навчального часу та простору. Як свідчить досвід, в закладах вищої освіти, інтерактивне навчання реалізується за допомогою впровадження різноманітних методів (рис. 2).

Рис. 2. Інтерактивні методи навчання філологів-перекладачів у закладах вищої освіти

Джерело: побудовано авторами за результатами проведених досліджень.

Метод кейсів містить наближену до реальної дійсності ситуацію, що конструється на досвіді перекладачів-практиків. В результаті студенти отримують розуміння того, що їх очікує на практиці професійної діяльності. Навчальні конференції реалізуються шляхом моделювання реальних ситуацій перекладацької діяльності на матеріалі підготовлених раніше сценаріїв. З самого початку навчання перекладу в студентів виробляються практичні навички та вміння, що будуть потрібні в майбутній професії. Метод моделювання реальних перекладацьких ситуацій реалізується в рамках сценарного підходу шляхом імітації переговорів та інтерв'ю в навчанні усному перекладу. Метод проєктів дозволяє розвивати навички аргументування й вміння роботи в команді та здійснювати діяльність, яка має конкретне практичне застосування, що готує студентів до здійснення майбутньої професійної діяльності. Впровадження ігрових технологій, які, своєю чергою, представляють собою імітацію типових рис професійної перекладацької діяльності. Через прийняття різних ролей в ігрових технологіях та імітацію реальних ситуацій усного перекладу студенти бачать себе й свій досвід під різним кутом зору. Ігрові технології сприяють створенню умов для розвитку професійних компетенцій студентів шляхом створення ситуацій професійної перекладацької діяльності. Конкурси усного перекладу є інструментами професійного саморозвитку, а перекладацькі квести, в основі яких є кейси з реальної перекладацької галузі полягають у проходженні різних «станцій», під час яких студенти оволодівають професійними перекладацькими компетенціями.

Перекладацька компетенція представляє собою складну багатомірну категорію, що включає ті кваліфікаційні характеристики, які дозволяють перекладачу здійснювати акт міжмовленнєвої та міжкультурної комунікації: особливе перекладацьке володіння двома мовами, при якому мови проєктуються одна на одну, здатність до перекладацької інтерпретації вихідного тексту, володіння технологією перекладу, знання норм даного стилю та жанру тексту, знання перекладацьких норм, які визначають стратегію мови перекладу, певний мінімум фонових знань, необхідних для адекватної інтерпретації вихідного тексту, зокрема, знання предмету для успішного перекладу в рамках спеціалізації філолога-перекладача [5, с. 161].

В процесі підготовки майбутніх філологів-перекладачів необхідно враховувати той факт, що в умовах навчання в закладі вищої освіти неможливою є підготовка майбутнього філолога-перекладача до роботи на певному робочому місці. Відповідно, в процесі навчання у вищому навчальному закладі в майбутнього фахівця в результаті синтезу знань та практичних навичок повинен сформуватися необхідний комплекс компетенцій, які в подальшому будуть вдосконалюватися, виходячи з умов конкретного робочого місця. Згодом професійно значимі перекладацькі компетенції покладаються в основу професійного мислення та дозволяють досягнути головної цілі підготовки спеціаліста, а саме сформувати його професійну компетентність. Освідомлення перекладацького процесу як професійної діяльності, її складного функціонального складу та виявлення професійно значимих компетенцій, необхідних для професійного володіння мовами, дозволяють визначити стратегію підвищення ефективності навчально-освітнього процесу шляхом підвищення питомої ваги базової лінгвістичної підготовки [7].

Безсумнівно, професійні компетенції дуже важливі, але не варто забувати про компетенції соціальні та загальнокультурні. Відсутність знань з одного блоку ускладнює засвоєння компетенцій, що буде помітно в майбутньому, поза межами закладу вищої освіти. Професійна підготовка повинна включати в себе як теоретичну, так і практичну частину. Сучасні навчальні програми щодо підготовки філолога-перекладача приділяють більше часу саме практичним заняттям, так, наприклад, практика усного перекладу за рахунок

напруженої атмосфери розвиває не тільки навички перекладу, але й стресостійкість. Важливо навчатися систематизувати знання, отримані в теорії, під час практики. Відсутність загальнокультурних та соціальних компетенцій не дає можливості повною мірою проявити наявність професійних. Не маючи уяви про те, що відбувається в світі, про свої права, а також права людей, людина не може повною мірою вважати себе фахівцем. Перекладач, який не вміє представити свої послуги як товар на ринку праці, навряд чи буде затребуваний як і перекладач, який не ознайомлений з соціально-політичними особливостями країни, з представниками якої він має справу.

Отже, вміле поєднання знань з декількох блоків, а головне, застосування цього на практиці дуже важливо. Протягом всього навчання в закладі вищої освіти майбутній філолог-перекладач повинен навчитися засвоювати знання, які дає йому навчальний заклад та навчатися самостійно, постійно аналізуючи свої навички, оскільки мова – це живе явище, яке постійно розвивається.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Підготовка кваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця є головним завданням освітнього процесу в закладах вищої освіти, оскільки специфіка філолога-перекладача представляє собою трудомісткий процес та охоплює багато аспектів. В підготовці спеціаліста-перекладача важливо володіння новітніми знаннями в галузі теорії перекладу. Професія перекладача складна та багатогранна, тому всі аспекти підготовки спеціаліста в даній сфері взаємопов'язані та є необхідними для становлення та розвитку у них професіоналізму.

Як свідчить досвід вітчизняних закладів вищої освіти, застосування інтерактивних методів навчання перекладу передбачає перехід до практико-орієнтованого підходу та відтворення реальних ситуацій професійної перекладацької діяльності. Використовуючи такий формат занять на постійній основі, студенти розуміють, що очікує їх в подальшому, набувають практичного досвіду перекладацької сфери та розвивають інтерес до освоєння майбутньої професії.

З метою формування в майбутніх перекладачів професійних компетенцій необхідно приділяти достатню увагу на практичних заняттях з перекладу. Відпрацювання певного алгоритму роботи над перекладом формує в студентів впевненість у власних силах, а виконання завдань, спрямованих на засвоєння термінології та пізнання предметної галузі, дозволяє викладачу урізноманітнити заняття та підтримати інтерес до подальшого вдосконалення навичок перекладу в студентів. Необхідно підкреслити, що основна ідея компетентнісного підходу полягає в тому, що результат освіти – це не окремі знання, навички та вміння, а готовність та здатність спеціаліста до продуктивної та ефективної перекладацької діяльності в різних професійно значимих ситуаціях. Даний підхід передбачає формування в студентів потреби в безперервному доповненні та оновленні знань, розвитку та вдосконаленні вмінь та навичок, їх закріплення та перетворення в компетенції, які формуються в процесі навчальної діяльності.

В сучасних умовах інноваційний підхід до підготовки філологів-перекладачів повинен полягати в тому, щоб знайти точки дотику традиційної вітчизняної системи з європейськими. Це, можливо дозволить побудувати ефективну освітню модель, яка могла б не тільки не зменшити, але й збільшити конкурентоспроможність українських перекладачів, забезпечивши суспільство високоякісними перекладами в різних сферах життя.

Література

1. Бахов І. С. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2011. 22 с.
2. Бондаренко О. С. Профіль письмового перекладача: професійні компетенції очима вишів та індустрії. Наукові записки. 2018. №165. С. 447–453.
3. Домрачева І. Р. Основи мовленнєвої діяльності: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. 101 с.
4. Зінукова Н. В. Професійна підготовка перекладачів у сучасних умовах: вимоги ринку перекладацьких послуг. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. 2014. №2(8). С. 42–47.
5. Селіванова О. І. Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача. Вісник Сум. держ. ун-ту. – Серія : Філологічні науки. 2004. № 4 (63). С. 161–162.
6. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. Підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова книга, 2013. 376 с.
7. Шупта О. В. Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2005. 242 с.

References

1. Bahov, I. S. (2011), "Formation of professional competence of future translators in higher education", Ph.D. Thesis, Theory and Methodology of Professional Education, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine.
2. Bondarenko, O. S. (2018), "Profile of a translator: professional competencies through the eyes of universities and industry", Naukovi zapiski, vol.165, pp. 447–453.

3. Domracheva, I. R. (2018), *Osnovy movlennevoyi diyalnosti: navchalnij posibnik* [Fundamentals of speech activity: a textbook], DonNU imeni Vasilya Stusa, Vinnicya, Ukraine.
4. Zinukova, N. V. (2014), "Professional training of translators in modern conditions: the requirements of the translation services market", *Visnik Dnipropetrovskogo universitetu imeni Alfreda Nobelya. Pedagogika i psihologiya. Pedagogichni nauki*, vol.2(8), pp. 42–47.
5. Selivanova, O. I. (2004), "Requirements for professional language skills and problems of speech training of the translator", *Visnik Sum. derzh. un-tu, Seriya : Filologichni nauki*, vol. 4(63), pp. 161–162.
6. Chernovatij, L. M. (2013), *Metodika vykladannya perekladu yak specialnosti. Pidruchnik dlya studentiv vishchih zakladiv osviti za specialnistyu «Pereklad»* [Methodology of teaching translation as a specialty. Textbook for students of higher education in the specialty "Translation"], Nova kniga, Vinnicya, Ukraine.
7. Shupta, O. V. (2005), "Formation of readiness for professional creative activity of future translators", Ph.D. Thesis, Theory and Methodology of Professional Education, The National Academy of the State Borderguard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Khmelnytsky, Ukraine.